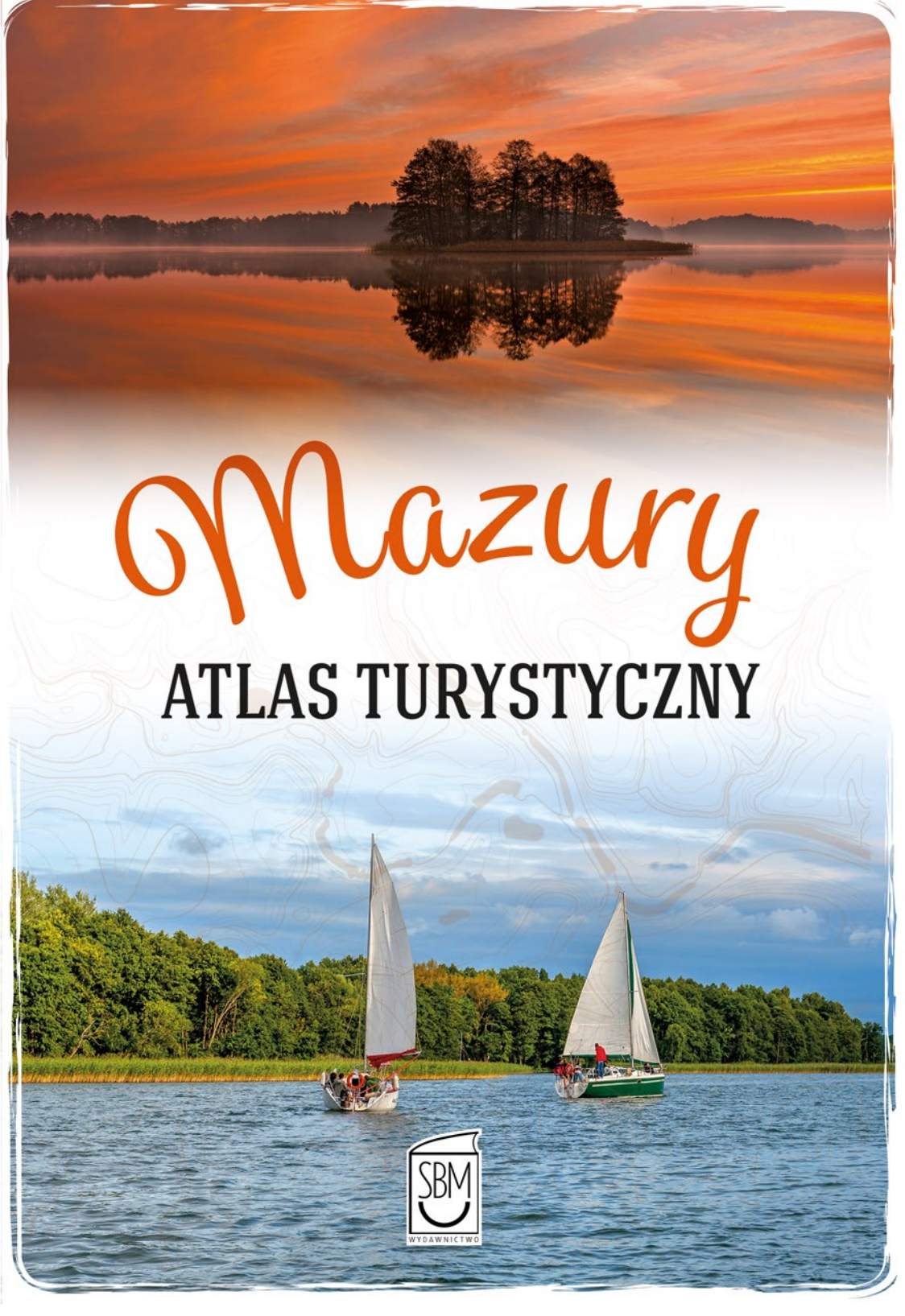

Mazury

ATLAS TURYSTYCZNY

Mazury

ATLAS TURYSTYCZNY

TEKST: MAGDALENA MALINOWSKA

REDAKCJA: JUSTYNA TOMAS

KOREKTA: ZESPÓŁ WYDAWNICTWA SBM

REDAKTOR PROWADZĄCY: ANNA WILLMAN

PROJEKT MAKIETY: MARIUSZ DYDUCH

PROJEKT OKŁADKI: AMADEUSZ TARGOŃSKI

OPRACOWANIE GRAFICZNE OKŁADKI: JACEK BRONOWSKI

SKŁAD, FOTOEDYCJA I OPRACOWANIE GRAFICZNE: LUBA RISTUJCZINA STUDIO LITERA –
WWW.STUDIOLITERA.PL

MAPY: @ MAPA-TURYSTYCZNA.PL, @ OPEN STREET MAP, JACEK BRONOWSKI

ZDJĘCIA NA OKŁADCE: FRONT OD GÓRY: © MIŁOSZG | DREAMSTIME.COM, © KAMIL JANISZEWSKI | DREAMSTIME.COM; GRZBIET OD GÓRY: © MARTYN JANDULA | SHUTTERSTOCK.COM, © MARIUSZ SWITULSKI | SHUTTERSTOCK.COM. TYŁ OD GÓRY: © MSKORPION | DREAMSTIME.COM, © JANUSZ LIPINSKI | SHUTTERSTOCK.COM

© Copyright for text, cover and layout SBM sp. z o.o., 2021
Warszawa 2021

Wydawnictwo SBM Sp. z o.o.
ul. Sułkowskiego 2/2
01-602 Warszawa

WWW.WYDAWNICTWO-SBM.PL

ISBN 978-83-8222-489-4

SPIS TREŚCI

KALEJDOSKOP.....6

Witajcie na Mazurach (6) • Historia (8) • W kulturowym tygłu (10) • Geografia (12) • Kraina jezior i rzek (13) • Przyroda (15) • Zabytki (17) • Dawne wioski i miasteczka (19) • Oferta kulturalna (21) • Kuchnia (24)

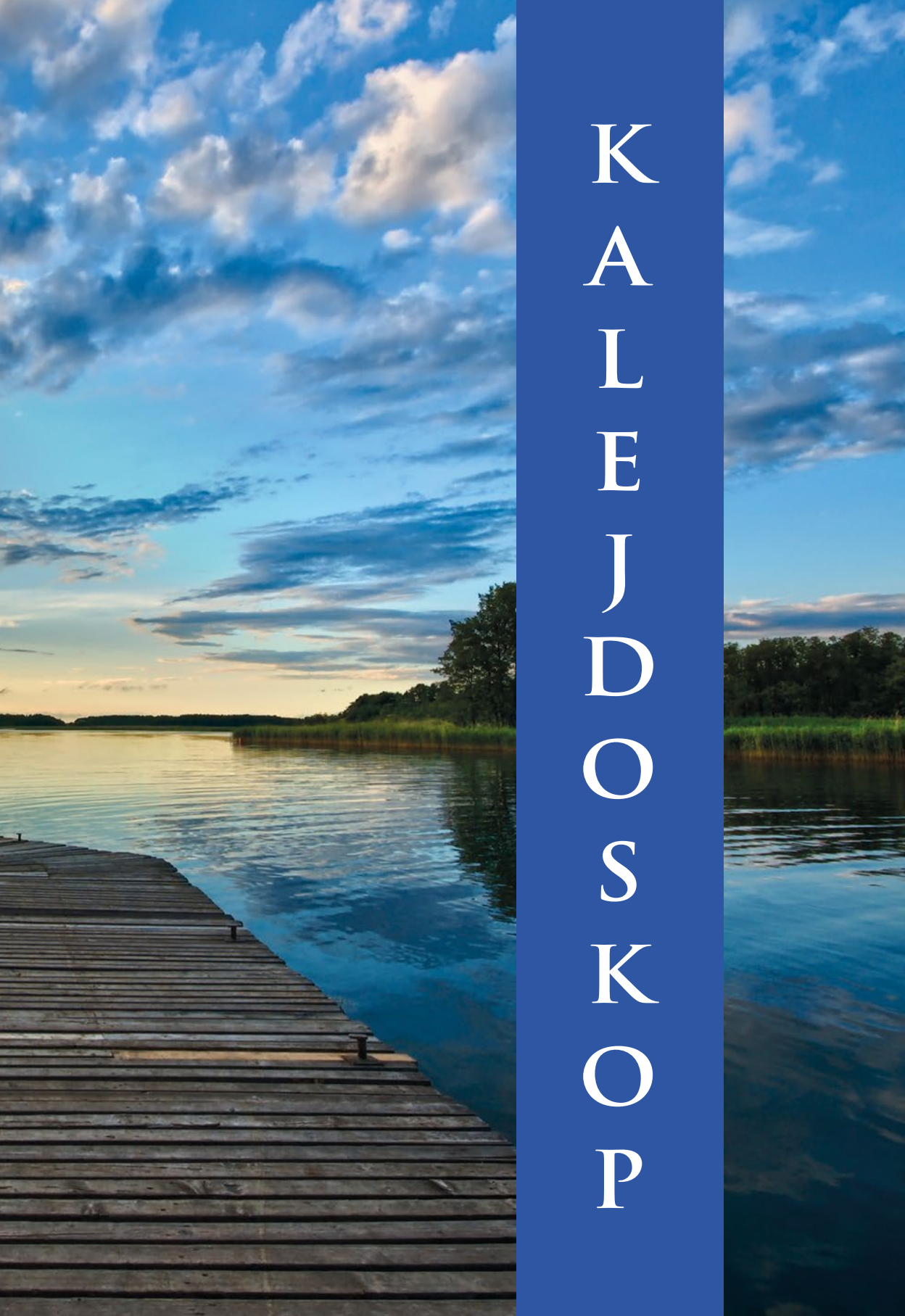
TRASY.....26

Mazurskie trasy (28) • Śladami Gałczyńskiego (30) • Konstanty Ildefons Gałczyński (34) • W okolicy Szczytna (36) • Na tropach Smętka (39) • Melchior Wańkowicz (43) • Szlak Mazur Garbatych (44) • Spływ Krutynią (48) • Pod żaglami – z Giżycka do Węgorzewa (49)

ATLAS OD A DO Z.....56

Banie Mazurskie (58) • Barciany (60) • Bartosze (62) • Biała Piska (63) • Dąbrówno (64) • Drogosze (66) • Działdowo (68) • Elk (69) • Galindia (71) • Galiny (72) • Gierłoż (73) • Giżycko (76) • Glaznoty (79) • Gołdap (80) • Jezioro Beldany (82) • Jezioro Mamry (84) • Jezioro Nidzkie (86) • Jezioro Niegocin (87) • Jezioro Siedmiu Wysp (88) • Jezioro Śniardwy (89) • Kadzidłowo (90) • Kal (92) • Kanał Elbląski (93) • Kanał Mazurski (96) • Kanały Krainy Wielkich Jezior Mazurskich (98) • Kętrzyn (100) • Klon (102) • Kosewo Górne (103) • Kruklanki (104) • Krutyn (105) • Krzyże (106) • Senna wioska artystów (107) • Lasy Taborskie (108) • Łuknajno (110) • Mamerki (112) • Martiany (114) • Mazurski Park Krajobrazowy (115) • Mikołajki (116) • Mrągowo (118) • Nakomiady (122) • Nidzica (124) • Ogródek (126) • Okartowo (128) • Okrągłe (129) • Olecko (130) • Olsztynek (132) • Orzysz (134) • Ostróda (136) • Owczarnia (138) • Pasym (139) • Parcz (140) • Park Krajobrazowy Wzgórz Dylewskich (142) • Ernst Wiechert (143) • Pisz (144) • Pola Grunwaldzkie (146) • Popielno (147) • Pozezdrze (148) • Pranie (149) • Prom w Wierzbie (150) • Prostki (151) • Puszcza Borecka (152) • Puszcza Napiwodzko-Ramucka (154) • Puszcza Piska (156) • Puszcza Romincka (157) • Rapa (159) • Ruciane-Nida (160) • Ryn (162) • Sorkwity (164) • Spytkowo (165) • Srokowo (166) • Stare Juchy (167) • Stańczyki (168) • Szczytno (170) • Szestno (172) • Sztynort (174) • Święta Lipka (176) • Warnikajmy (179) • Węgorzewo (180) • Wielbark (183) • Wieliczki (184) • Wilamowo (185) • Wilkasy (186) • Wisztyniec (187) • Wojnowo (188) • Staroobrzędowcy (189) • Zgon (190) • Żywkowo (191)

K A L E J D O S K O P

WITAJCIE NA MAZURACH

Mazury, zwane Krainą Tysiąca Jezior, to jeden z najpopularniejszych kierunków wakacyjnych w Polsce. Liczne jeziora, rozległe lasy, malownicze rzeki, romantyczne widoki i sielskie krajobrazy zachwycają przybywających tu turystów. Mazury uznano za jedno z 14 najpiękniejszych miejsc na Ziemi w konkursie na Siemem Nowych Cudów Natury. Były jedynym pojezierzem i jedynym reprezentantem Europy w finałowej czternastce.

Mazury obejmują wschodnie i południowe tereny woj. warmińsko-mazurskiego. Głównymi mazurskimi miastami są: Ełk, Pisz, Giżycko, Mrągowo, Olecko, Szczytno, Nidzica, Działdowo. Na potrzeby marketingowej narracji powstało pojęcie Mazur Zachodnich dotyczące obszaru na zachód od Pasłęki (nasz atlas ich nie obejmuje), a w granicach województwa warmińsko-mazurskiego. Jednak jest to sztuczna nazwa, która z Mazurami etnograficznymi ma niewiele wspólnego oprócz występujących tu jezior.

Na Mazurach wyznaczono tysiące kilometrów szlaków pieszych, rowerowych, kajakowych, żeglownych i samochodowych.

Na amatorów żeglarstwa czeka fantastyczny szlak żeglowny Wielkich Jezior Mazurskich – jedna z najpiękniejszych dróg śródlądowych w Europie.

▼ Marina
w Mikołajkach

▲ Krutynia

Królową mazurskich rzek (zwłaszcza dla kajakarzy) jest Krutynia. To jednocześnie jeden z najpiękniejszych i najbardziej interesujących nizinnych szlaków kajakowych Europy. To tu bije serce Mazur. Mówi się, że kto nie płynął Krutynią, ten nie wie, co to Mazury. Spływ Krutynią należy do absolutnie obowiązkowych punktów programu pobytu na Mazurach. Rzeka płynie w otoczeniu dzikiej i nieskażonej przyrody Puszczy Piskiej, a od Jeziora Mokrego także przez teren Mazurskiego Parku Krajobrazowego.

▼ Oznaczenie szlaku rowerowego Green Velo

Warto wspomnieć o Wschodnim Szlaku Rowerowym Green Velo, który wiedzie przez pięć województw wschodniej Polski. Biegnie od Elbląga przez Warmię, Natangię i Barcję, a dalej przez Mazury. Na jego trasie znajdują się m.in. Węgorzewo, Banie Mazurskie, Gołdap i Stańczyki.

Powstaje Mazurska Pętla Rowerowa (zakończenie prac jest planowane na 2023 r.). Ponad 300-kilometrowa trasa ma prowadzić wokół Wielkich Jezior Mazurskich i od północy łączyć się z Green Velo.

HISTORIA

Pierwsze ślady obecności człowieka na terenach rozciągających się pomiędzy dolną Wisłą a Niemnem pochodzą z czasów między XIV a IX tys. p.n.e. Żyjący tam ludzie nauczyli się uprawiać ziemię i hodować zwierzęta w IV tys. p.n.e.

Najstarsze wyroby z brązu na ziemiach pruskich odkryto na Półwyspie Sambijskim i nad dolną Pregolą, czyli nad Morzem Bałtyckim. W późnej epoce brązu (XI–VII w. p.n.e.) na obszarze od dolnej Wisły po krainę Wielkich Jezior Mazurskich rozwijała się warmińsko-mazurska grupa tzw. kultury łużyckiej. Ziemie położone na wschód od wielkich jezior aż po dorzecze Narwi i Niemna były w tym czasie zasiedlone w niewielkim stopniu. Prawdopodobnie pojawiały się tu niezbyt liczne grupy myśliwych i rybaków rozproszone pomiędzy dużymi podmokłymi puszczeniami i rozległymi bagnami.

We wczesnej epoce żelaza (VII–I w. p.n.e.) na gruzach kultury łużyckiej zaczęły powstawać nowe centra kulturotwórcze. Ludność wyrabiała naczynia o kulistych dnach oraz chowała zmarłych w grobowcach kurhanowych. Rozwijała się kultura kurhanów zachodniobałtyjskich.

W pierwszych wiekach naszej ery przez północne obszary ziem pruskich prowadził słynny bursztynowy szlak.

Prusy od połowy X w. stały się obszarem zainteresowania państw z nimi sąsiadujących. Próby podporządkowania tego terenu zainicjowano pod postacią poko-

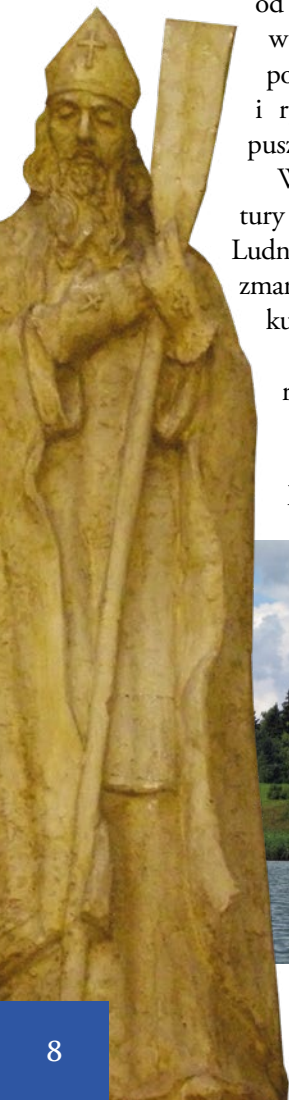
◀▲ Urny twarzowe kultury kurhanów zachodniobałtyjskich, ok. VI w. p.n.e.

▲ Cmentarzysko Jaćwingów w okolicy Suwałk

◀ Krzyż na Wzgórzu św. Brunona w Giżycku upamiętniający prawdopodobne miejsce jego śmierci

◀ Posąg św. Wojciecha w Tuchowie

► Klimat przedwojennych Mazur

▼ Wojciech Gerson, Krzyżacy w Polsce, XIX w.

▲ Lucas Cranach starszy, Portret Albrechta Hohenzollerna, 1528

▼ Połów ryb lata 20. XX w.

jowych wypraw chrystianizacyjnych. Skończyły się one niepowodzeniem – w 997 r. męczeńską śmierć z rąk Prusów poniósł tutaj św. Wojciech, a w 1009 r. św. Brunon z Kwerfurtu. Sukcesem zakończyły się dopiero działania zbrojne prowadzone w XIII w. przez sprowadzony na ziemię chełmińską zakon krzyżacki. Podbój Prusów i Jaćwingów przez Krzyżaków trwał zaledwie ok. 50 lat. W 1243 r. Mazury znalazły się w granicach podległej papieżowi diecezji warmińskiej. Ekspansja terytorialna zakonu spowodowała liczne wojny z Polską. Najważniejsze z nich to Wielka Wojna (1409–1411), podczas której doszło do bitwy pod Grunwaldem, wojna trzynastoletnia (1454–1466) oraz ostatnia wojna z zakonem (1519–1521). W wyniku II pokoju toruńskiego w 1466 r. Polsce zostały przyznane Warmia, Prusy Zachodnie z Elblągiem i Malborkiem, ziemia chełmińska i Pomorze Gdańskie. Prusy Zakonne (gdzie dziś rozciągają się Mazury) przypadły Krzyżakom.

Ważną datą w historii Mazur jest rok 1525, kiedy to wielki mistrz zakonu Albrecht Hohenzollern zrzucił zakonny płaszcz i został księciem świeckim Prus, od tej pory nazywanych Książęcymi.

W 1657 r. Prusy Książęce ucieczyły się od Polski i zyskały pełną suwerenność. W XVIII w. Prusy (zwane od tego momentu Królestwem w Prusach) stały się mocarstwem i zaczęły odgrywać ważną rolę w polityce europejskiej. Brały udział w rozbiorach Polski. W wyniku pierwszego z nich w 1772 r. w granicach Prus znalazła się Warmia. W 1871 r. król Prus Wilhelm I koronował się na cesarza Zjednoczonych Niemiec. Klęska Niemiec w I wojnie światowej spowodowała upadek cesarstwa. Powołano Republikę Weimarską, a Prusy zaczęły funkcjonować jako kraj związkowy. Po klęsce III Rzeszy w II wojnie światowej Prusy Wschodnie podzielono pomiędzy Polskę i ZSRR. Mazury weszły w skład państwa polskiego.

W KULTUROWYM TYGLU

Mazury to przede wszystkim region etnograficzny. Nigdy nie stanowiły odrębnej jednostki administracyjnej, dlatego trudno ustalić ich ścisłe granice. Określenie „Mazury” pojawiło się dopiero w XIX w. i dotyczyło zarówno pewnego obszaru, jak i ludzi, którzy na nim żyli.

Językiem ojczystym większości mieszkańców Mazur był język polski. Mazurami określano tę część Prus Wschodnich (nie wliczając południowej Warmii), a więc państwa niemieckiego, gdzie przeważała ludność mówiąca po polsku. W wyniku prowadzonej w Prusach germanizacji w XIX w. powszechna stała się dwujęzyczność Mazurów – na co dzień w domu posługiwali się językiem polskim, a oficjalne sprawy załatwiali po niemiecku.

Oprócz języka polskiego główny wyróżnik Mazurów stanowiło ich wyznanie. Mazurzy byli ewangelikami. Ten fakt wynika z przejścia ostatniego wielkiego mistrza zakonu krzyżackiego Albrechta Hohenzollerna na luteranizm, będący jedyną obowiązującą religią w utworzonym przez niego w 1525 r. pierwszym na świecie państwie wyznaniowym.

◀▲ Drewniana zabawka ze skansenu w Olsztynku

◀ Panorama Mikołajek z wieżą ewangelicko-augsburskiego kościoła Świętej Trójcy

◀▲ Figura Marcina Lutra w kościele w Gizycku; powyżej Róża Lutra z 1530 r.

▲ Zabudowania
dawnego
monasteru
Zbawiciela
i Trójcy Świętej
w Wojnowie

▲ Biblia
staroobrzędowców

▼ Krzyż
prawosławny

Po pewnym czasie katolicy odzyskali swobodę wyznawania swojej wiary w Prusach, ale zawsze stanowili niewielki odsetek mieszkańców kraju. Mazury pozostawały ewangelickie aż do 1945 r.

Religia była bardzo ważnym elementem życia ludności zamieszkującej te ziemie, stanowiła również czynnik scalający i wspierający jej tożsamość i odrębność.

Istotna jest też przynależność państwowa Mazur. Mimo że w czasach PRL-u te ziemie nazywano odzyskanymi, Mazury w większości, choć z pewnymi wyjątkami, należą do państwa polskiego dopiero od 1945 r. Mazurzy byli nie Polakami, lecz polskojęzycznymi obywatelami Prus, a po zjednoczeniu w 1871 r. – Niemiec.

O powojennej mozaice narodowościowo-wyznaniowo-kulturowej świadczą liczby – w 1948 r. Warmię i Mazury zamieszkiwało ok. 343 tys. osadników z Polski, ok. 122 tys. przesiedleńców z Kresów Wschodnich, ok. 113 tys. ludności rodzimej (Warmiaków i Mazurów), ok. 55 tys. Ukraińców przesiedlonych w ramach akcji Wisła i ok. 5,8 tys. Niemców. Okrutną powojenną rzeczywistość, w jakiej przyszło żyć ludziom w dawnych Prusach Wschodnich, opowiada film *Róża* z 2011 r. w reżyserii Wojciecha Smarzowskiego.

Obecnie w całym województwie mieszka ok. 1,4 mln mieszkańców. Według spisu powszechnego z 2011 r. wśród nich znajduje się zaledwie ok. 6 tys. Mazurów i ok. 4 tys. Warmiaków. Współcześnie Mazurów i Warmiaków określa się mianem grup etnograficznych. Najliczniejszą mniejszość narodową stanowią Ukraińcy i Niemcy. Żyją tu także Białorusini, Rosjanie, Litwini, Żydzi, Ormianie, Słowacy i Czesi. Z kolei wśród mniejszości etnicznych występują Romowie, Łemkowie i Tatarzy.

GEOGRAFIA

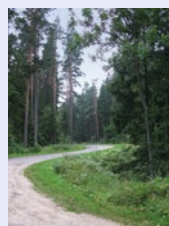
Mazury w większości leżą na terenie Pojezierza Mazurskiego, które tworzą Kraina Wielkich Jezior Mazurskich, Pojezierze Mrągowskie, Kraina Węgorapy, Wzgórza Szeskie, Pojezierze Ełckie, Równina Mazurska i Pojezierze Olsztyńskie (rozciągające się także m.in. na części Warmii).

Północno-wschodni skrawek województwa warmińsko-mazurskiego jest położony na obszarze Pojezierza Litewskiego. Na Mazurach w jego skład wchodzi Puszcza Romincka i fragment Pojezierza Zachodniosuwalskiego.

Krajobraz Mazur został ukształtowany w wyniku ostatniego zlodowacenia, które zakończyło się ok. 12 tys. lat temu. Charakteryzuje się on dobrze zachowanymi formami rzeźby polodowcowej. Właściwe dla niej są liczne jeziora (w tym wiele głębokich), wzgórza morenowe o znacznych wysokościach, głęboko wcięte wąwozy oraz inne twory polodowcowe, takie jak kemy, ozy, drumliny oraz rozległe równiny sandrowe.

Wycofujący się lądolód pozostawił w regionie warstwy składające się z glin, ilów, ze żwiru i z głazów narzutowych. Podczas wznoszenia budowli korzystano z lokalnych surowców – budowano tu budynki z czerwonej cegły i drewna.

Największym wzniesieniem województwa warmińsko-mazurskiego jest położona niedaleko Ostródy Dylewska Góra (312 m n.p.m.), należąca do pasma wzgórz morenowych Garbu Lubawskiego. Dylewska Góra jest drugim po Wieżycy na Kaszubach najwyższym wzniesieniem na Nizinie Europejskiej. Trzysta metrów przekraczają także szczyty Wzgórz Szeskich rozciągających się pomiędzy Oleckiem a Gołdapią – Szeska Góra (309 m n.p.m.) i Tatarska Góra (308 m n.p.m.).

▲ Puszcza Romincka

▲ Tatarska Góra

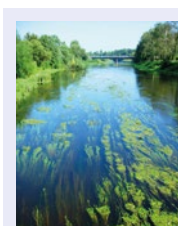
▼ Kraina Wielkich Jezior Mazurskich

KRAINA JEZIOR I RZEK

Wielkim bogactwem i wyróżnikiem województwa warmińsko-mazurskiego są wody zajmujące ok. 6% jego powierzchni. Na jego terenie znajduje się ok. 2700 jezior zajmujących ponad 1 ha, w tym największe jezioro w Polsce – Śniardwy (ok. 113 km²), a także jeziora Mamry, Niegocin, Nidzkie, Roś, Tałty i wiele innych.

▲ Łyna

▼ Pasłęka
w okolicach wsi
Tomaryny

Do najgłębszych jezior na Mazurach należą Babięty Wielkie (65 m), Piłakno (56,6 m) i Ełckie (55,8 m). Jeziora połączone kanałami i rzekami tworzą malownicze szlaki wodne, z których w sezonie letnim korzystają dziesiątki tysięcy żeglarzy i kajakarzy.

Do najdłuższych rzek województwa warmińsko-mazurskiego należą Łyna, Drwęca i Pasłęka. Łyna jest najdłuższą rzeką regionu (ok. 264 km, ok. 190 km w Polsce). Swoje źródła bierze w okolicach wsi Łyna, niedaleko Nidzicy, a uchodzi do Pregoty na terenie obwodu kaliningradzkiego. Drwęca (ok. 250 km) jest prawym dopływem Wisły, wypływa w okolicy Drwęcka koło Olsztyńska i łączy się w Ostródzie z Kanałem Elbląskim, którym można dopłynąć do Elbląga, a dalej na Zalew Wiślany i do Bałtyku.

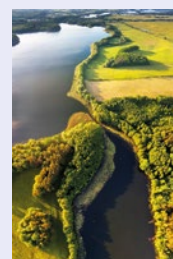

Paślęka (ok. 211 km) ma swój początek w Gryźlinach niedaleko Olsztyńska i uchodzi do Zalewu Wiślanego. Ochroną rezerwatu objęto odcinki rzek (np. źródła i odcinek Łyny między Ustrzychem i Rusią), całą rzekę (Drwęca) bądź prawie całą długość rzeki (jak w przypadku Paślęki). Na Paśle ochronie podlegają bobry, a Drwęca jest najdłuższym rezerwatem ichtiologicznym w Polsce.

Wiele rzek na Mazurach stanowi popularne szlaki kajakowe. Za królową mazurskich rzek uchodzi Krutynia, którą pływa się na trasie pomiędzy Sorkwitemi a Rucianem-Nidą (s. 160). Warto także spłynąć mniej popularnymi i bardziej wymagającymi rzekami: Dajną (dopływ Gubra, płynie m.in. przez Mrągowo i Świętą Lipkę), Sapiną (zlewnia Węgorapy, płynie m.in. przez Kruklanki), Węgorapą (po połączeniu z Instruczą tworzy Pregolę, płynie m.in. przez Węgorzewo, Mieduniszki Wielkie), Gołdapą (dopływ Węgorapy, płynie m.in. przez Gołdap i Banie Mazurskie), Elkiem (dopływ Biebrzy, płynie m.in. przez Puszcę Borecką, Straduny, Elk), Omulwią (dopływ Narwi, płynie m.in. przez Kot, Wielbark), Marózką (dopływ Łyny, płynie m.in. przez Swaderki) czy Pisą (dopływ Narwi, płynie m.in. przez Pisz).

▲ Meandrująca Drwęca

▲ Krutynia

▼ Węgorapa

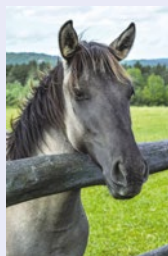

PRZYRODA

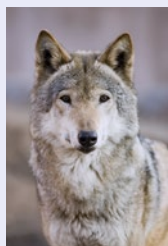

Na Mazurach znajduje się wiele cennych pod względem przyrodniczym obszarów. Występują tu gatunki chronione i reliktowe. Prawie 50% powierzchni województwa warmińsko-mazurskiego jest objętych jakąś formą ochrony przyrody. Są to m.in. parki krajobrazowe, rezerваты przyrody, obszary chronionego krajobrazu, zespoły przyrodniczo-krajobrazowe, czy obszary Natura 2000.

▲► Bielik

▲ Konik polski

▲ Wilk

Ryś ►

Na terenie województwa istnieje osiem parków krajobrazowych, z czego trzy położone są na Mazurach: Mazurski Park Krajobrazowy (s. 115), Puszcza Romincka (s. 157) i Park Krajobrazowy Wzgórz Dylewskich (s. 142).

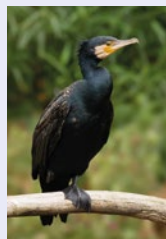
Na Mazurach można spotkać żyjące na wolności żubry w Puszczy Boreckiej, a także koniki polskie, również wolno żyjące w Popielnie, w lesie doświadczalnym na półwyspie pomiędzy Śniardwami a Bełdanami. Żyją tu także rysie i wilki.

Mazury od setek lat słyną z dobrej jakości drewna – do dziś zachwycają sosny taborskie porastające lasy w okolicy Taborza oraz sosny mazurskie z Puszczy Piskiej. Na terenie Mazur przetrwały także fragmenty lasów naturalnych, czyli takich, w których nie prowadzi się gospodarki leśnej. Występują one na terenie Puszczy Boreckiej.

◀ Bocian czarny

▲ Kormoran czarny

▲ Perkozy

▼ Hełmiatka

◀ Czapla siwa

Mazury to królestwo ptaków – występuje tu mnóstwo gatunków wodno-błotnych oraz drapieżnych. Wśród nich są rzadko spotykane bociany czarne, czaple białe, hełmiatki, rybołowy czy bieliuki. Do najczęściej spotykanych należą kormorany, łabędzie, żurawie, gęsi, czaple siwe, kaczki, perkozy i wiele innych. Mazury szczególnie upodobały sobie łabędzie nieme – można je podziwiać m.in. w rezerwacie przyrody na Jeziorze Łuknajno (s. 110). Region jest także najliczniejszą w Polsce ostoją bocianów białych, które zasiedlają tereny przy granicy z obwodem kaliningradzkim.

Z ponad 100 rezerwatów przyrody szczególną uwagę warto zwrócić na te, które urastają do rangi światowej. Należą do nich wspomniane Jezioro Łuknajno oraz rezerwat Siedmiu Wysp Jeziora Oświn (s. 88) rozciągający się tuż przy granicy polsko-rosyjskiej w pobliżu Srokowa. Rezerwat obejmuje jezioro wraz z otaczającym je terenem – torfowiskami, trzcinowiskami, bagnami, łąkami. Chroni się tu ptaki wodno-błotne, których naliczono ponad 100 gatunków. Siedem Wysp na Jeziorze Oświn podobnie jak Łuknajno wpisano na listę Międzynarodowej Konwencji Ramsar.

Mazury leżą na terenie Zielonych Płuc Polski. Tutejsze powietrze należy do najczystszych w kraju. Najniższa w kraju gęstość zaludnienia oraz brak dużych zakładów przemysłowych sprawiają, że na Mazurach można poczuć bliskość i siłę przyrody.

ZABYTKI

Na Mazurach można wyodrębnić kilka charakterystycznych dla tego regionu grup zabytków. Są wśród nich pozostałości dawnych grodzisk, średniowieczne zamki krzyżackie, umocnienia i fortyfikacje z czasów wojen, dawne rezydencje, dwory, a także cenne zabytki techniki.

► Baba pruska

▼ Zamek
w Działdowie

▼ Zamek
w Giżycku

Zbudowane przez plemiona żyjące na tym obszarze w czasach przedchrześcijańskich fortyfikacje w postaci grodzisk obronnych i wałów ziemnych, wyraźnie wyróżniają się w krajobrazie. Mają one formę stożków, kopców i nasypów.

Na Mazurach przetrwało wiele śladów dawnej potęgi krzyżackiej. Należą do nich przede wszystkim zamki (przebudowywane w późniejszych wiekach), np. w Rynie, Barcianach, Kętrzynie, Giżycku, Węgorzewie, Olsztynku, Ostródzie, Nidzicy i Działdowie). Niektóre zachowały się w dobrym stanie, inne odbudowano po wojnie, a jeszcze inne pozostają w ruinie.

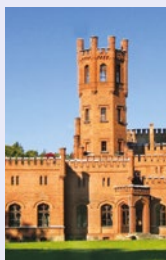
Na Mazurach znajduje się dużo różnego rodzaju umocnień i fortyfikacji z czasów wojen – okopy, rowy przeciwczołgowe, schrony, kwatery wojenne (Gierłoż, Mamerki, Radziejewo, Gołdap i Pozezdrze) oraz twierdze (Bojanowo w Giżycku i pozostałości Fortu Lyck na wyspie Czarci Ostrów).

W krajobrazie wyróżniają się pałace i dwory pruskiego junkierstwa (w Sztynorcie i Sorkwitu) wraz z zabudowaniami gospodarczymi dawnych folwarków. Przy rezydencjach zakładano parki krajobrazowe, a także sadzono aleje i zakładano cmentarze rodowe.

◀ Kanał Elbląski

▲ Mosty
w Stańczękach▲ Pałac
w Sorkwicach▼ Sanktuarium
w Świętej Lipce◀ Pole
bitwy pod
Grunwaldem

Na uwagę zasługuje architektura sakralna. Sporo świątyń wzniesiono w czasach późnego średniowiecza w stylu gotyckim oraz w XIX w. w stylu neogotyckim.

Wiele zabytków jest związanych z transportem – drogowym, kolejowym czy wodnym. Gdzieś tam zachowały się dróżniczówki, dworce kolejowe wraz z zabudową mieszkalną przeznaczoną dla pracowników, drogi brukowane, nasypy po rozebranych liniach kolejowych, mosty, wiadukty i urządzenia hydrotechniczne.

Szczególną grupę stanowią łączące ze sobą jeziora kanały (kanały Wielkich Jezior Mazurskich, Kanał Elbląski, Kanał Brożajcki czy Kanał Mazurski) oraz towarzyszące im urządzenia, jak śluzy czy pochylnie.

Na Mazurach znajdują się trzy pomniki historii, czyli miejsca o szczególnym znaczeniu dla dziedzictwa kulturowego Polski – pole bitwy pod Grunwaldem, Kanał Elbląski oraz bazylika w Świętej Lipce.

